

Краєзнавчі конференції молодих учених на історичному факультеті Харківського університету: історія і досягнення

Вовк Ольга Ігорівна

Стаття присвячена історії найстарішої в Україні краєзнавчої конференції молодих учених. Розглянуто питання її виникнення, проаналізовано характер і спрямованість наукових доповідей, показано значення конференції для підготовки спеціалістів-істориків.

Ключові слова: Харківський університет, краєзнавчі конференції, історична наука, студентське наукове товариство.

Вовк Ольга. Краеведческие конференции молодых ученых на историческом факультете Харьковского университета: история и достижения. Статья посвящена истории старейшей в Украине краеведческой конференции молодых учёных. Рассмотрены вопросы её возникновения, проанализированы характер и направленность научных докладов, показано значение конференции для подготовки специалистов-историков.

Ключевые слова: Харьковский университет, краеведческие конференции, историческая наука, студенческое научное общество.

Vovk Olha. Local History Conferences of Young Scholars in History Faculty of Kharkiv University: History and Achievements. The present paper deals with the history of the oldest local history conference of young scholars in Ukraine. The question of conference occurrence was considered. Character and subjects of scholarly reports were analyzed. The value of the conference to train historians was described.

Keywords: Kharkiv University, local history conferences, historical science, scientific society of students.

В житті кожної особистості важливу, де в чому навіть сакральну роль відіграє «мала батьківщина» – місцевість, де вона народилася і провела дитинство, з якою пов'язана персональна мікроісторія цієї людини та її родини. Тому цілком зрозумілим є прагнення багатьох людей більше дізнатися про природні багатства, історичні події свого рідного краю, розширити уявлення про матеріальну і духовну культуру, традиції та звичаї його мешканців.

© Вовк О., 2016

На сьогоднішній день краєзнавство у нашій країні є потужним суспільним рухом, який координується Національною спілкою краєзнавців України і об'єднує зусилля мільйонів людей. У той же час краєзнавство являє собою і комплекс різних за змістом та методами дослідження наукових дисциплін, які відкривають можливість всебічного пізнання краю.

Традиції наукового вивчення Слобідської України (і, в першу чергу, історичного минулого цього регіону) були закладені на початку ХІХ ст. з відкриттям Харківського університету. Ще «головний винуватець» його заснування В. Н. Каразін (1773–1842) приділяв багато уваги дослідженню та охороні місцевих історичних пам'яток, виступав зі статтями історико-краєзнавчого спрямування («Взгляд на украинскую старину» та ін.), опублікував низку історичних джерел із власноруч складеними коментарями («Цены провианту в Харькове в 1732 году» та ін.) [21].

Чимало випускників та викладачів Харківського університету (М. І. Костомаров, А. Л. Метлинський, І. І. Срезневський та ін.) виступили родоначальниками наукового підходу до вивчення уснопоеитичної творчості на теренах Слобожанщини. Професором Г. П. Успенським було складене «Наставление учителям для составления исторических, топографических и статистических записок», що створювало підґрунтя для комплексного дослідження регіону. З 1852 р. розпочалася публікація багатотомного «Историко-статистического описания Харьковской епархии», підготованого єпископом Харківським і Охтирським, почесним членом Харківського університету Філаретом (Гумілевським). У 50-х – 60-х рр. ХІХ ст. виходили друком нариси уродженця Харківщини, письменника Г. П. Данилевського, присвячені культурі та побуту слобожан. Він же став автором життєписів Г. С. Сковороди, В. Н. Каразіна, Г. Ф. Квітки-Основ'яненка та інших видатних земляків.

Особлива активізація історико-краєзнавчих досліджень на Харківщині припала на останню чверть ХІХ – початок ХХ ст. Важливу роль у процесі дослідження історії краю відігравали наукові товариства, які діяли при університеті. Їх функціонування давало можливість збирати колекції старожитностей та проводити їх наукове опрацювання, здійснювати обговорення і публікацію наукових результатів, а також популяризувати краєзнавчі знання серед позауніверситетської аудиторії, тим самим інтегруючи до єдиної системи досягнення професійних науковців та пошуки аматорів.

Протягом 1877–1919 рр. проводило свою роботу Харківське історико-філологічне товариство (ХІФТ), члени якого вивчали архівні джерела

з історії Слобожанщини, проводили дослідження археологічних пам'яток, досліджували місцеву етнографію тощо. При товаристві діяли Історичний архів (на початок 90-х рр. XIX ст. нараховував більше 52 тис. справ і був найбільшою скарбницею матеріалів з історії Лівобережної та Слобідської України XVII – першої половини XIX ст.), Комітет з видавництва літератури (до 1909 р. видав 177 назв книг загальним накладом близько 2,5 млн. примірників). Фундаторами та активними учасниками ХІФТ були університетські професори О. І. Кирпичников, А. С. Лебедев, М. С. Дрінов, О. О. Потебня та інші. Особливу роль у вивченні історії та етнографії Слобідської України відіграли професори університету, в подальшому – академіки ВУАН М. Ф. Сумцов та Д. І. Багалій [детальніше див., наприклад: 5 та ін.].

Після 1917 р. на Харківщині, як і в Україні в цілому, спостерігається зростання інтересу до краєзнавства та підсилення пам'яткоохоронного руху. У травні 1925 р. в Харкові, який на той час був столицею Радянської України, відбулася Всеукраїнська краєзнавча конференція. На цьому форумі, в якому взяло участь 75 делегатів з усіх регіонів республіки (серед них були Д. І. Багалій, Д. І. Яворницький та інші діячі, чий імена пов'язані з Харківським університетом), було утворено Український комітет краєзнавства, який координував та спрямовував діяльність краєзнавчих осередків на місцях. У 1920-х – 1930-х рр. краєзнавство також займало важливе місце в науковій та освітній системах. Найбільших успіхів у проведенні історико-краєзнавчих досліджень досягли співробітники заснованої Д. І. Багалієм науково-дослідної кафедри української культури, яка діяла при Харківському інституті народної освіти імені О. О. Потебні. Однак уже на початку 1930-х рр. структура і форми роботи науково-дослідних та навчальних установ були трансформовані, історичне краєзнавство зникло з навчальних програм, громадський краєзнавчий рух зазнав критики і також був згорнутий [детальніше див., наприклад: 6; 20 та ін.].

Разом з тим, традиції історичного краєзнавства на Харківщині в цілому та в Харківському університеті зокрема не були остаточно втрачені. Підтвердженням цього може виступати діяльність професора А. Г. Слюсарського, який у 1947–1962 рр. був деканом історичного факультету університету. Він був автором багатьох статей, брошур, монографій, присвячених історії Слобідської України, її соціально-економічному розвитку протягом XVII–XVIII ст., історії Харківського університету та діяльності його засновника В. Н. Каразіна. Примітно, що перші розвідки А. Г. Слюсарського з місцевої історії виходили друком ще у 1950-х рр., коли інтерес до краєзнавства у нашій країні тільки

почав відроджуватися. Учений не покидав цієї діяльності й пізніше, коли краєзнавчий і пам'яткознавчий рух вийшов на якісно новий рівень і охопив найширші верстви населення. Зокрема, протягом 1966–1971 рр. А. Г. Слюсарський очолював Харківську обласну організацію Українського товариства охорони пам'яток історії і культури [детальніше див., наприклад: 1 та ін.].

Важливою подією у розвитку історичного краєзнавства в Україні стала поява «Історії міст і сіл Української РСР», створеної під керівництвом академіка П. Т. Тронька*. У підготовці цього унікального 26-томного видання, над створенням якого працювало понад 100 тис. дослідників з усієї республіки, найактивнішу участь брали і науковці, чий життя та діяльність були пов'язані з Харківським університетом. Зокрема, до складу Головної редакційної колегії багатотомника входили колишній випускник і доцент історичного факультету Харківського університету, в подальшому – академік і директор Інституту історії АН УРСР Ю. Ю. Кондуфор; випускник філологічного факультету Харківського університету, академік і віце-президент АН УРСР, директор Інституту мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР І. К. Білодід; завідувач кафедри історії СРСР Харківського факультету професор С. М. Королівський. Членами редакційної колегії тому «Харківська область» були проректор Харківського університету, фундатор і перший завідувач кафедри історіографії, допоміжних історичних дисциплін і методики історії професор В. І. Астахов; завідувач університетської кафедри історії України, в подальшому – проректор університету, лауреат Державної премії Української РСР в галузі науки й техніки професор І. К. Рибалка; професор кафедри історії СРСР Харківського університету К. К. Шиян; уже згаданий вище професор А. Г. Слюсарський та ін. [4].

Варто зазначити, що студенти, які робили перші кроки на ниві наукових досліджень, також не залишалися осторонь місцевої проблематики. До поля їхнього зору потрапляли події не лише давньої та модерної епох, а й новітньої історії краю. Наприклад, ще у 1946 р. колектив студентів у складі А. Епштейна, В. Пунського та М. Фомічової з роботою на тему «Вооруженное выступление харьковских рабочих и студентов в октябре 1905 г.» посів перше місце на конкурсі студентських досліджень, ініційованих Радою міністрів СРСР. Наступного, 1947 р. студентами А. Епштейном, Ю. Кондуфором і В. Шилом була презентована робота,

* Уродженець м. Богодухів Харківської області, академік НАН України, Герой України, почесний громадянин Харкова та Харківської області П. Т. Тронько (1915–2011) у 1997 р. був обраний почесним доктором Харківського університету, а протягом 2003–2011 рр. очолював університетську Наглядову раду, ставши її першим головою.

присвячена історії більшовистської групи «Вперед», яка діяла в Харкові у 1905 р. У 1948/49 н. р. студенти історичного факультету А. Епштейн, Ю. Кондуфор і В. Астахов підготували дослідження з історії харківської комсомольської організації*. Варто зазначити, що починаючи з 1950-х рр. спостерігається підвищення інтересу студентів-істориків Харківського університету до історії свого навчального закладу, що виявлялося, зокрема, у збільшенні доповідей відповідного тематичного спрямування на щорічній конференції молодих учених [7, с. 24–27].

Протягом 1970-х рр. краєзнавча діяльність на факультеті не припинялася. Як і раніше, лідерами у краєзнавчих дослідженнях були А. Г. Слюсарський, Б. П. Зайцев, Б. А. Шрамко та деякі інші викладачі. Вони часто радили своїм студентам та аспірантам теми досліджень краєзнавчої спрямованості.

Початок 80-х рр. ХХ ст. ознаменувався пожвавленням краєзнавчого і пам'яткоохоронного руху в Україні. Зокрема, це виявилось в активізації роботи з виявлення, вивчення, пропаганди та паспортизації пам'яток історії і культури, проведення підготовчих заходів зі створення «Зводу пам'яток історії та культури». У 1980 р. були започатковані Всеукраїнські конференції з історичного краєзнавства [див., наприклад: 24, с. 409 та ін.]. Крім цього, період кінця 70-х – початку 80-х рр. ХХ ст. у Харківському університеті пройшов під знаком підготовки до святкування 175-річчя навчального закладу (ювілей був урочисто відзначений у 1980 р.).

В цих умовах у 1982 р. доцент історичного факультету Б. П. Зайцев та викладач С. М. Куделко висловили ідею проведення на історичному факультеті спеціальних краєзнавчих студентських конференцій. Ініціатива була підтримана завідувачем кафедри історіографії, джерелознавства та археології, професором І. Л. Шерманом, деканом історичного факультету, доцентом В. І. Булахом, активом Студентського наукового товариства та партійного бюро університету [7, с. 92].

*Розвідки краєзнавчого спрямування мали місце у доробку названих істориків і в роки подальшої, уже професійної діяльності. Наприклад, В. І. Астахов та Ю. Ю. Кондуфор у співавторстві підготували монографію «Революционные события 1905–1907 гг. в Харькове и губернии» (1955 р.) [22]. Доцент М. П. Фомічова, яка протягом 1970–1985 р. очолювала кафедру історії КПРС і політичної економії Харківського медичного інституту (тепер – Харківський національний медичний університет), брала участь у підготовці харківського тому «Історії міст і сіл Української РСР», написавши довідку про районний центр Сахновщину [2]. Професор, почесний доктор Харківського університету А. І. Епштейн разом з іншими університетськими істориками (Б. П. Зайцевим, Б. К. Мигалем, С. М. Куделком, С. І. Посоховим, С. В. Потрашковим) брав участь у роботі редакційних колегій збірників архівних документів і матеріалів серій «Краю мій, Слобожанщину» та «Старовинні міста Слобожанщини» [23] тощо.

Перша конференція відбулася 26–27 квітня 1983 р. У програмі було заявлено понад 70 доповідей, з яких 37 було підготовлено студентами історичного факультету [3]. Окрім студентів-істориків, у роботі конференції також взяли участь представники економічного, філологічного, геолого-географічного, біологічного, хімічного факультетів, а також факультету іноземних мов [7, с. 93].

Перша краєзнавча конференція 1983 р. стала тим майданчиком, на якому свої перші кроки в науці зробили майбутні діячі вітчизняної науки, освіти і культури. Серед тих, хто виступив з доповідями на цьому форумі молодих вчених, були доктор історичних наук, професор кафедри історії Східної Європи Каразінського університету М. В. Любічев; доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського державного університету імені Петра Могили (м. Миколаїв) Є. Г. Сінкевич; доктор філософських наук, професор кафедри культурології та медіа-комунікацій Харківської державної академії культури Г. Д. Панков; доктор наук з державного управління, професор кафедри соціальної і гуманітарної політики Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України В. В. Жидкова (Сичова); доктор соціологічних наук, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України В. Є. Шедяков; композитор, лауреат багатьох всеукраїнських та міжнародних конкурсів, секретар Правління Національної спілки композиторів України С. Ю. Пілютіков та ін. [3].

Студентська краєзнавча конференція стала помітним явищем в житті університету. Уже у травні того ж 1983 р. на спільному засіданні СНТ гуманітарних факультетів та університетської Президії СНТ було ухвалено рішення про те, що краєзнавчі конференції мають стати традиційними. В університеті також передбачалося створення студентського пошуково-краєзнавчого загону, діяльність якого мала проходити під егідою університетського відділення Українського товариства охорони пам'яток історії і культури [7, с. 37].

Перша краєзнавча конференція відбулася лише через тиждень після проведення квітневих студентських «Ленінських читань». Незважаючи на те, що студенти активно взяли участь в обох заходах, у подальшому було вирішено «розвести» їх у часі. Тому вдруге студентський краєзнавчий форум було скликано 29 лютого 1984 р. У подальшому ж конференція традиційно проходила наприкінці листопада – на початку грудня. У перші роки конференції проводилися спільно з різними факультетами Харківського університету, проте уже в середині 1980-х рр. було ухвалено

рішення про зосередження тематики презентованих доповідей суто на проблемах історичного краєзнавства [7, с. 95]. Всього за перші десять років у роботі конференції взяли участь понад 180 студентів-істориків Харківського університету [3; 8; 9].

У 1990-х рр. розпочинається новий етап в історії краєзнавчих конференцій молодих учених, який ознаменувався кількома прикметними рисами. Насамперед, в цей період у конференції стали брати участь представники не лише Харківського університету, а й інших вищих навчальних закладів та культурно-освітніх установ Харкова. Зокрема, у 1998 р. на конференцію були запрошені студенти, аспіранти та співробітники Харківського гуманітарного інституту «Народна українська академія», Харківської державної академії залізничного транспорту, Харківської державної академії культури, Харківської державної інженерно-педагогічної академії, Харківського державного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Харківського державного економічного університету, Харківського університету внутрішніх справ, Харківського історичного музею [10].

Відповідно, збільшилася й кількість людей, що виступали на конференціях з доповідями. Так, якщо у 1990 і 1991 рр. у конференції взяли участь по 20 студентів, то вже у 1998 р. їх кількість сягнула 45 осіб, у 1999 р. – 39 осіб [3; 10; 11]. Важливим чинником, який спонукав студентів історичного факультету активніше брати участь у студентській конференції, стало ухвалене ще наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. рішення про те, що студенту, який підготував на конференцію виступ за темою своєї курсової роботи, автоматично зараховувався її захист.

Серед тих, хто протягом 1990-х рр. брав участь у роботі щорічних краєзнавчих конференцій, були Ю. А. Беліков, М. С. Вороніна, О. В. Кравченко, О. Г. Павлова, В. В. Скирда (сьогодні всі – кандидати історичних наук, викладачі Харківського університету та інших ВНЗ Харкова), О. В. Хорошковатий (тепер – секретар Топонімічної комісії при Харківській міській раді), О. А. Яцина (нині обіймає посаду директора Департаменту культури і туризму Харківської обласної державної адміністрації) та ін. [3; 10; 11].

Період 2000-х – початку 2010-х рр. ознаменувався черговими якісними змінами, яких зазнала традиційна краєзнавча конференція молодих учених. По-перше, конференція стала набагато більш масовою, ніж у перші два десятиліття свого існування. Зокрема, у 2008 р. в її роботі взяли участь 95 доповідачів, у 2010 р. – 110, у 2015 р. – 104 [12; 14; 19]. По-друге, захід з багаторічною історією встиг позитивно зарекомендувати себе в середовищі наукової і освітянської громадськості. Раніше конференція

проводилася виключно силами деканату й СНТ історичного факультету Каразінського університету, до яких з 2008 р. долучилися співробітники новоствореного університетського Центру краєзнавства. Починаючи з 2014 р. оргкомітет конференції почав задовольняти пропозиції від інших наукових та освітніх установ, які бажали долучитися до організації заходу. Так, у 2014 р. у підготовці та проведенні конференції, окрім традиційних організаторів, взяли участь представники факультету міжнародних економічних відносин і туристичного бізнесу Каразінського університету, а також керівники Всеукраїнської громадської організації «Спілка археологів України». У 2015 р. серед організаторів конференції були представники Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова та Центру медичного краєзнавства Харківського національного медичного університету [18; 19].

По-третє, прикметою часу стала поява премій за кращу доповідь на конференції, заснованих партнерськими організаціями та друзями заходу. Наприклад, з 2009 р. вручається премія імені А. Г. Слюсарського, фундатором якої виступив Центр краєзнавства ХНУ імені В. Н. Каразіна. З 2011 р. веде свою історію премія імені Героя України, академіка П. Т. Тронька, яка була заснована Харківським відділенням Національної спілки краєзнавців України. Напевне, найбільш оригінальною з-поміж студентських премій у Каразінському університеті є премія імені А. Ф. Луньова. Вона була заснована у 2004 р. художницею Н. С. Вербук на честь випускника історичного факультету Харківського університету, музеєзнавця і колекціонера, засновника дитячої музейної педагогіки. Премія вручається за кращу доповідь на краєзнавчій конференції молодих учених, присвячену історії мистецтв або музеєзнавству. На відміну від двох попередніх, премія імені А. Ф. Луньова не є грошовою, а вручається у вигляді картини з колекції художниці [19, с. 22].

По-четверте, значно розширилася географія учасників конференції. Протягом вказаного періоду участь у заході брали не лише молоді дослідники з вищих, освітніх і культурних установ Харкова й області, але і з різних областей України та з-за кордону. Зокрема, в різні роки на зимових конференціях виступали з доповідями представники фактично з усіх регіонів України (в тому числі делегати від таких флагманів вітчизняної освіти і науки, як Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Донецький національний університет, Національний університет «Острозька академія» та ін.). Активну участь у роботі форуму брали і закордонні учасники, які представляли Білорусь (Білоруський

торгово-економічний університет в Гомелі та ін.), Росію (Белгородський державний університет, Волгоградський державний університет, Воронежський державний університет та ін.), Польщу (Католицький університет імені Івана Павла II в Любліні, Ягеллонський університет у Кракові, Університет імені Адама Міцкевича в Познані та ін.) [12–19]. Таким чином, конференція обґрунтовано набула статусу міжнародної.

Потрібно відзначити той факт, що у 2010-х рр. спостерігалася тенденція до більш чіткого тематичного окреслення проблем, які обговорювалися на краєзнавчих конференціях. Раніше ці заходи традиційно приурочувалися до ювілейних дат, пов'язаних з історією Харкова та Харківського університету (у 1998 р. конференцію було присвячено 200-річчю Харківської єпархії; у 2008 р. – 160-річчю від дня народження почесного доктора Харківського університету, першої в Російській імперії жінки, удостоєної звання доктора історії О. Я. Єфіменко; у 2009 р. – 205-річчю Харківського університету та ін.) [11; 12; 13]. Починаючи з 2012 р. кожна конференція присвячувалася спеціальній проблемі (наприклад, у 2012 р. вона носила назву «Краєзнавство у локальному та регіональному вимірі», у 2013 р. – «Краєзнавство на перетині дисциплін: здобутки і проблеми»; у 2014 р. – «Наука і освіта у краєзнавчому вимірі»; у 2015 р. – «Історія повсякденності у локальному вимірі»). При цьому зберіглася традиція приурочення конференцій до ювілейних дат в історії університету й регіону. Так, у 2014 р. захід було присвячено 210-й річниці заснування Харківського університету, а у 2015 р. – 100-річчю від дня народження патріарха українського краєзнавчого руху П. Т. Тронька [12–19].

Ще однією прикметою найновішої історії традиційної краєзнавчої конференції молодих учених стала своєрідна наступність поколінь. Чимало колишніх її учасників після завершення навчання в університеті продовжили заняття наукою. Тепер ті, хто брав участь у краєзнавчій конференції в якості доповідачів протягом 1980-х рр. (серед них – доктори історичних наук, професори О. Л. Рябенко, О. М. Богдашина та ін.), 1990-х рр. (у т. ч. кандидати історичних наук, доценти О. Г. Павлова, В. В. Скірда та ін.), 2000-х рр. (зокрема, кандидати історичних наук, викладачі П. В. Єремєєв, С. С. Кушнар'єв та ін.) виступають в якості наукових керівників студентських доповідей, керівників секцій.

Таким чином, виникнення Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених, яка з 1983 р. проводиться на історичному факультеті Харківського університету, стало органічним етапом розвитку краєзнавчих студій в одному з найстаріших університетів нашої країни. Конференція, котра на сьогоднішній день є найстарішим в Україні студентським форумом краєзнавчого спрямування, динамічно

розвивається і здобуває все більшої популярності у середовищі молодих дослідників минулого як у регіональному, так і в національному та навіть міжнародному масштабах. І відбувається це, в першу чергу, завдяки плідній та злагодженій роботі її організаторів – керівників історичного факультету, кураторів студентської молодіжної науки і активу факультетського Студентського наукового товариства.

Література

1. *Алексєєнко, А.* Розвиток історичного краєзнавства у вищій школі в радянську добу: основні напрямки діяльності ВНЗ Харкова (1950-і – 1980-і рр.) / А. Алексєєнко // Краєзнавство. – 2008. – Вип. 1-4. – С. 28-35.
2. *Глебова, Л.* Становление и развитие кафедры общественных наук Харьковского национального медицинского университета / Л. Глебова // Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я : матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, присвяченої 75-річчю кафедри суспільних наук ХНМУ, 4–11 листоп. 2013 р. / Редкол. : І. Ю. Робак, Г. Л. Демочко, В. А. Мац. – Х., 2013. – С. 6-28.
3. История студенческого научного кружка историографии, источниковедения и специальных исторических дисциплин исторического факультета ХГУ имени А. М. Горького : [альбом] // Архив кафедры историографии, источниковедения и археологии исторического факультета ХНУ имени В. Н. Каразина.
4. Історія міст і сіл Української РСР : в 26 т. / Ред. кол. : П. Т. Тронько (голова) та ін. – К. : Головна редакція УРЕ ; АН УРСР, 1967 – 1972. – Т. 1 : Харківська область / Ред. кол. тому : М. А. Сіроштан (голова) та ін.
5. *Кашаба, О.* Історико-краєзнавчі дослідження в Харківському університеті (кін. XIX – поч. XX ст.) / О. Кашаба // Краєзнавство. – 2009. – Вип. 1–2. – С. 23-29.
6. *Кашаба, О.* Освітняні-краєзнавці Харківщини в історіографічному процесі 1920-х – початку 1930-х рр. : автореф. ... канд. іст. наук / О. Кашаба. – Дніпропетровськ, 2008.
7. *Парфиненко, А.* Страницы истории студенческой науки в Харьковском университете / А. Парфиненко, С. Посохов. – Харків, 2002.
8. Програма 5-ї Студенческой научной конференции по краеведению. Посвящается 70-летию установления Советской власти на Украине (16 декабря 1987 г.). – Харків, 1987.
9. Програма 6-ї Студентської наукової конференції. Присвячується 70-річчю ВЛКСМ (24 листопада 1988 г.). – Харків, 1988.

10. Програма Наукової конференції молодих вчених з історичного краєзнавства, присвяченої 200-річчю Харківської єпархії (18 грудня 1998 р.). – Харків, 1998.
11. Програма 17-ї Наукової історико-краєзнавчої конференції молодих вчених «Харків на межі тисячоліть» (10 грудня 1999 р.). – Харків, 1999.
12. Програма 26-ї Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених (до 160-річчя від дня народження О. Я. Єфименко). – Харків, 2008.
13. Програма 27-ї Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених (до 205-річчя Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна). – Харків, 2009.
14. Програма 28-ї Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених (17 грудня 2010 р.). – Харків, 2010.
15. Програма 29-ї Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених (16 грудня 2011 р.). – Харків, 2011.
16. Програма 30-ї Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених «Краєзнавство у локальному і регіональному вимірі» (14 грудня 2012 р.). – Харків, 2012.
17. Програма 31-ї Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених «Краєзнавство на перетині дисциплін: здобутки та проблеми» (6 грудня 2013 р.). – Харків, 2013.
18. Програма 32-ї Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених «Наука і освіта у краєзнавчому вимірі», присвяченої 210-й річниці заснування Харківського університету (28 листопада 2014 р.). – Харків, 2014.
19. Програма 33-ї Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених «Історія повсякденності у локальному вимірі», присвяченої 100-річчю з дня народження П. Т. Тронька (11 грудня 2015 р.). – Харків, 2015.
20. *Рябокобила, О.* Розвиток історичного краєзнавства на Харківщині в 20-ті – 30-ті рр. ХХ ст. : автореф. ... канд. іст. наук / О. Рябокобила. – Харків, 2001.
21. Сочинения, письма и бумаги В. Н. Каразина, собранные и редактированные проф. Д. И. Багалею / В. Н. Каразин ; сост. Д. И. Багалея. – Харків, 1910.
22. Страницы из жизни Учителя : В. И. Астахов в исследованиях и воспоминаниях / сост. В. И. Астахова, Е. В. Астахова, Б. П. Зайцев и др. – Харків, 2002.
23. Аркадий Исаакович Эпштейн. След на Земле : воспоминания / Сост. И. А. Ширококова, С. М. Куделко. – Харків, 2012.
24. *Яремчук, В.* Минуле України в історичній науці УРСР післясталінської доби / В. Яремчук. – Острого, 2009.

Об'їзд архівів Польщі українськими та польськими молодими науковцями

*Жидков Сергій Олегович,
Ховтура Анастасія Сергіївна*

З 13 по 23 травня 2016 року група студентів та співробітників історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна під керівництвом професора кафедри історії України Л. Ю. Посохової вчетверте взяла участь у програмі «Об'їзд архівів Польщі», що є складовою навчального плану студентів-архівістів Університету Марії Кюрі-Склодовської (м. Люблін).

Об'їзд організували доктори Університету Марії Кюрі-Склодовської Артур Горак та Єжи Тернес. Така спільна навчальна практика за участю студентів та співробітників Каразинського університету стала можливою завдяки активній багаторічній співпраці керівництва та викладачів історичного факультету та Інституту історії Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні.

Метою практики було ознайомлення студентів з особливостями діяльності архівних установ, станом і перспективами розвитку бібліотечної та музейної справи, історією та культурним життям Польщі. Увага була приділена, зокрема, обміну досвідом у питаннях організації архівної справи. Організатори об'їзду розробили програму, яка передбачала відвідування архівів, бібліотек і музеїв таких польських міст як Люблін, Радом, Познань, Курник, Гнезно, Торунь та Плоцьк.

У першому місті практики – Любліні – учасники програми побували в Університеті Марії Кюрі-Склодовської. Того ж дня відбулась оглядова екскурсія старою частиною міста, що супроводжувалася відвідинами музею, каплиці Святої Трійці та донжону Люблінського замку. Багатовікова історія комплексу, розписи каплиці, романські архітектурні мотиви – все це стало гарним початком архівного об'їзду.

Наступного дня учасники об'їзду вирушили до Державного архіву в Радомі (Archiwum Państwowe w Radomiu). Співробітники архіву ознайомили з роботою усіх відділів установи, умовами зберігання та реставрації документів. Фонди архіву містять записи актів громадського та сімейного стану (Akta metrykalne i stanu cywilnego) жителів регіону, акти міста Радомі (Akta miasta Radomia) від 1796 до 1950 року. Концепція архівної установи відповідає загальнодержавній стратегії розвитку